

Урок № 49-50

Тема уроку: Кінетична і потенціальна енергія

Мета уроку:

навчальна – формування в учнів поняття енергії як кількісної міри руху, механічної роботи як фізичної величини;

розвивальна – розвивати уяву, творчі здібності учнів, вдосконалювати вміння застосовувати набуті знання на практиці;

виховна – виховувати почуття відповідальності, взаємодопомоги, вміння виступати перед аудиторією.

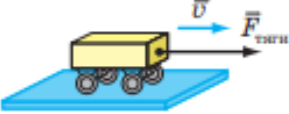

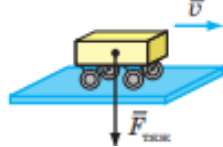
Матеріал до уроку

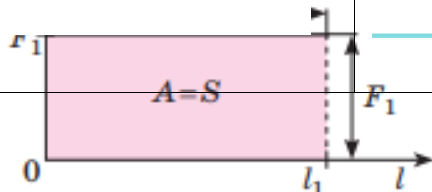
Енергія — це фізична величина, за допомогою якої можна кількісно охарактеризувати будь-який рух, тобто це універсальна кількісна міра руху.

Механічна робота — це фізична величина, яка характеризує зміну положення тіла під дією сили і дорівнює добутку сили на шлях, подоланий тілом у напрямку цієї сили:

$A = Fl$, де A — механічна робота; F — значення сили, що діє на тіло; l — шлях, який подолало тіло, рухаючись у напрямку цієї сили. Одиниця роботи в СІ — джоуль (Дж).

Як ви знаєте, сила має напрямок — це векторна величина. А от робота сили не має напрямку, тобто робота є величиною скалярною. Але робота може бути додатною, від’ємною або дорівнювати нулю — залежно від того, куди напрямлена сила відносно напрямку руху тіла:

Робота є додатною, $A > 0$	Робота є від’ємною, $A < 0$	Робота дорівнює нулю, $A = 0$
Напрямок сили збігається з напрямком руху тіла $A = Fl$	Напрямок сили протилежний напрямку руху тіла $A = -Fl$	Напрямок сили перпендикулярний до напрямку руху тіла $A = 0$
		

Рис. 30.4. Щоб визначити роботу A сили під час руху тіла в напрямку дії цієї сили, слід визначити площу S фігури під графіком залежності сили від шляху. Тут F_1 — сила, що діє на тіло; l_1 — шлях, який подолало тіло під дією цієї сили

Нехай тіло рухається під дією незмінної сили F , напрямку якої весь час збігається з напрямком руху тіла. Робота такої сили дорівнює

добутку сили на шлях: $A = Fl$. Побудуємо графік залежності значення сили F від шляху l , який долає тіло. Графік являє собою відрізок прямої, яка паралельна осі абсцис (осі шляху).

Із рисунка бачимо, що добуток $A = Fl$ добутком довжини та ширини прямокутника, тобто відповідає площі S цього прямокутника. У цьому полягає **геометричний зміст механічної роботи**:

Якщо напрямок сили, яка діє на тіло, збігається з напрямком руху тіла, то робота цієї сили чисельно дорівнює площі фігури під графіком залежності сили від шляху, який долає тіло.

Тіла, що рухаються, мають здатність виконувати роботу при зміні швидкості.

Кінетичною енергією називається частина механічної енергії, обумовлена рухом тіла.

$$E_k = \frac{mv^2}{2}$$

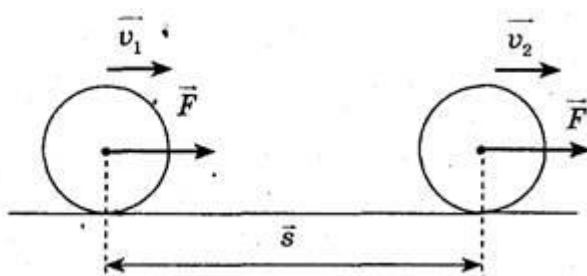

Рис. 3

Установимо взаємозв'язок між роботою сили і кінетичною енергією тіла, на яке діє ця сила. Нехай тіло масою m рухається без тертя зі швидкістю v_1 . цей час на нього діє сила F , яка надає йому прискорення a . Тіло проходить під дією цієї сили відстань s , у кінці руху тіло набуває швидкості v_2 .

$$A = Fs, \quad F = ma = m \frac{v_2 - v_1}{t}, \quad s = v_c t = \frac{v_1 + v_2}{2} t,$$

$$A = Fs = m \frac{v_2 - v_1}{t} \cdot \frac{v_1 + v_2}{2} t = \frac{m}{2} (v_2^2 - v_1^2), \quad A = \frac{mv_2^2}{2} - \frac{mv_1^2}{2},$$

$$A = E_{k_2} - E_{k_1} = \Delta E_k.$$

Отже, робота сили дорівнює зміні кінетичної енергії тіла (теорема про кінетичну енергію).

Потенціальна енергія — це частина механічної енергії, яка визначається взаємним положенням тіл, що взаємодіють, тобто потенціальна енергія — це енергія взаємодії.

Наведемо приклади тіл, які мають потенціальну енергію (наприклад, система «Земля-піднятий вантаж»; деформована пружина.)

Потенціальна енергія позначається символом E_n . $[E_n] = \text{Дж (СІ)}$.

Зв'язок роботи і потенціальної енергії

1) **Потенціальна енергія вантажу, піднятого над землею**

$$E_n = mgh$$

У цьому випадку мають на увазі потенціальну енергію системи тіл, що взаємодіють, «Земля-вантаж». Але не завжди доречно обирати за нульовий рівень енергії рівень землі. Скажімо, в кімнаті доречно зіставляти нульовий рівень із поверхнею підлоги. Проте зміна потенціальної енергії в будь-якому конкретному досліді буде тією самою.

Зміна потенціальної енергії і роботи, виконаної системою, пов'язані співвідношенням $\Delta E_n = -A$

2) Потенціальна енергія деформованої пружини

Потенціальна енергія деформованої пружини дорівнює роботі, яку треба виконати, щоб деформувати пружину. Ця робота, як нам вже відомо, обчислюється за формулою $A = \frac{kx^2}{2}$, де k — жорсткість пружини, x — її видовження.

Енергія деформованої пружини: $E_n = \frac{kx^2}{2}$

Зміна потенціальної енергії вимірюється роботою, яку може виконати система тіл під час зміни взаємного положення тіл. Якщо всі тіла повернулися у початкове положення, потенціальна енергія системи не змінилася. Отже, потенціальну енергію можна визначити тільки для сил, робота яких по замкнутій траєкторії дорівнює нулю. Цю умову задовольняють тільки сила тяжіння і сила пружності.

Задача 1. Швидкість тіла масою 4 кг, яке вільно падає, на деякому шляху збільшується з 2 до 8 м/с. Знайдіть роботу сили тяжіння на цьому шляху.

<p>Дано: $m = 4$ кг $v_1 = 2$ м/с $v_2 = 8$ м/с $A = ?$</p>	<p>Розв'язання $A = \Delta E_k = E_k - E_k, A = \frac{mv_2^2}{2} - \frac{mv_1^2}{2},$ $A = \frac{m}{2}(v_2^2 - v_1^2), [A] = \text{кг} \cdot \frac{\text{м}^2}{\text{с}^2} = \frac{\text{кг} \cdot \text{м}}{\text{с}^2} \cdot \text{м} = \text{Н} \cdot \text{м} = \text{Дж},$</p>
--	--

$$A = \frac{2}{2} \cdot (8^2 - 2^2) = 1 \cdot (64 - 4) = 60 \text{ (Дж)}.$$

Відповідь: $A = 60$ Дж.

Задача 2. З греблі щохвилини падає $18\,000\text{ м}^3$ води з висоти 20 м . Яка при цьому виконується робота?

Дано:	СІ	Розв'язання
$h = 20\text{ м}$	$h = 20\text{ м}$	$A = Fs, F = mg = \rho Vg, s = h.$
$t = 1\text{ хв}$	$t = 60\text{ с}$	$A = \rho Vg \cdot h.$
$V = 18\,000\text{ м}^3$	$V = 18\,000\text{ м}^3$	$\rho = 1000\text{ кг/м}^3, g = 10\text{ м/с}^2,$
$A = ?$		

$$[A] = \frac{\text{кг} \cdot \text{м}^3 \cdot \text{м} \cdot \text{м}}{\text{м}^3 \cdot \text{с}^2} = \frac{\text{кг} \cdot \text{м}}{\text{с}^2} = \text{Н} \cdot \text{м} = \text{Дж},$$

$$A = 1000 \cdot 18\,000 \cdot 10 \cdot 20 = 3\,600\,000\,000 \text{ (Дж)}.$$

Відповідь: $A = 3600\text{ МДж}$.

Задача 3. Чому дорівнює потенціальна енергія 1 л води на висоті 20 м ?

Дано:	Решение:
$V = 1\text{ л} = 0,001\text{ м}^3;$	$E_p = mgh,$ где
$h = 2\text{ м};$	$m = \rho \cdot V = 1000\text{ кг/м}^3 \cdot 0,001\text{ м}^3 = 1\text{ кг}$
$\rho = 1000\text{ кг/м}^3$	$E_p = 1\text{ кг} \cdot 10\text{ м/с}^2 \cdot 2\text{ м} = 20\text{ Дж}$
Найти:	Ответ: $E_p = 20\text{ Дж}$.
$E_p = ?$	

Узагальнення та систематизація знань

Позначте правильну, на вашу думку, відповідь.

1. Виберіть формулу для визначення механічної роботи.

- А $A = F \cdot \cos \alpha$ В $A = \frac{F \cdot s}{\cos \alpha}$
 Б $A = F \cdot \sin \alpha$ Г $A = F \cdot s \cdot \cos \alpha$

2. Механічна робота не дорівнює нулю, якщо:

- А Сила дорівнює нулю
 Б переміщення дорівнює нулю
 В кут між напрямками сили й переміщення дорівнює нулю
 Г кут між напрямками сили й переміщення дорівнює 90°

3. Виберіть одиницю роботи в СІ.

- А Ньютон   В Паскаль
 Б Джоуль   Г Ват

4. Обчисліть роботу сили тяги автомобіля під час його переміщення на 20 км , якщо сила тяги дорівнює 18 кН .

- А 36 кДж Б 360 кДж В 3600 кДж Г 360 МДж

5. Виберіть векторну величину.

- А Робота   В Кінетична енергія
 Б Потужність   Г Імпульс тіла

6. Яку енергію називають енергією руху?

А Внутрішню

В Потенціальну

Б Кінетичну

Г Повну механічну

7. Визначте залежність потенціальної енергії деформованої пружини від її видовження.

А Прямо пропорційна

Б Обернено пропорційна

В Прямо пропорційна квадрату видовження

Г Обернено пропорційна квадрату видовження

8. За якою формулою визначається потенціальна енергія?

А $E = mg$ Б $E = mgh$ В $E = \frac{mv^2}{2}$ Г $E = \frac{mg}{h}$

Підведення підсумків уроку.

Отже, на сьогоднішньому уроці ми з вами розглянули тему, яку? «Кінетична і потенціальна енергія».

Домашнє завдання:

Написати конспект. Опрацювати додаткового параграфи №18 с.116-118, виконати задачі:

1) На якій висоті потенціальна енергія вантажу масою 2 т дорівнює 10 кДж?

2) Визначити енергію, яку отримує пружина при стисканні її на 5 см, якщо для стиснення пружини на 1 см треба прикласти силу 30 кН.

Зворотній зв'язок

Viber 0662728430

E-mail partitskiy.dmitro@kmrf.kiev.ua

!!!! у повідомленні з д/з не забуваєм вказувати прізвище, групу і дату уроку.